

ISKOLAI VÉGZETTSÉG ÉS MUNKAERŐPIACI ESÉLYEK

GYÖRGYI ZOLTÁN

Debreceni Egyetem, Debrecen

Beérkezett: 2025. március 15., elfogadva: 2025. április 23.

A hazai oktatási rendszert az utóbbi három évtizedben határozott expanzió jellemezte. Ezt a folyamatot a rendszerváltást követő oktatáspolitikai erőteljesen támogatta, az oktatási intézmények érdekelték voltak benne, a tanulók (szüleik) pedig szintén törekedtek a magasabb iskolai végzettség elérésére, mert a munkaerőpiac a magasabb végzettségűek számára stabilabb pozíciót és nagyobb jövedelmet ígért. 2010 óta a kormányzat hozzáállása ehhez ambivalens: időnként felerősödnek azok a hangok, amelyek a középfokú szakképzést kívánják megerősíteni, jellemzően a felsőoktatás rovására. Az ezzel kapcsolatos kormányzati intézkedések – részben a lakosság szándékai miatt – legfeljebb átmeneti eredménnyel jártak. A tanulmány egyrészt a lakosság iskolai végzettségének változását mutatja be a 2001. és a 2022. évi népszámlálás közötti időszakban, másrészt pedig azt vizsgálja, hogy az iskolai végzettség változása mennyire van összhangban a foglalkoztatás szerkezetével.

Kulcsszavak: népszámlálás, iskolai végzettség, munkaerőpiac

EDUCATIONAL ATTAINMENT AND LABOR MARKET OPPORTUNITIES

Over the past three decades, the Hungarian education system has undergone significant expansion. This process was strongly supported by education policies following the regime change, while educational institutions had a vested interest in its continuation. At the same time, students (and their parents) actively pursued higher levels of education, as the labour market promised greater stability and higher earnings for those with advanced qualifications. Since 2010, the government's stance on this issue has been ambivalent: voices advocating for the strengthening of secondary vocational education – often at the expense of higher education – have gained prominence from time to time. However, government measures in this direction have yielded only temporary results, partly due to the preferences of the population. This study examines two main aspects: first, the changes in the educational attainment of the population between the 2001 and 2022 censuses, and second, the extent to which these changes align with the structure of employment.

Keywords: educational qualification, labour market, census in Hungary

---

Levelező szerző: Györgyi Zoltán, nyugalmazott egyetemi docens, Debreceni Egyetem.
E-mail: gyorgyiz@ella.hu

Bevezetés

A mindenkori népszámlálások különleges lehetőséget teremtenek arra, hogy viszonylag jól ismert, elemzett szakterületeket a megszokottól eltérő megközelítésben vizsgáljunk. Míg a köztes időszakban – eltekintve a lényegében hasonló funkciót betöltő mikrocenzusoktól – elsősorban intézményi szintről gyűjtött adatokkal találkozhatunk, a népszámlálások esetében az egyének oldaláról közelíthetünk egy-egy témához. Az iskolázottság, a szakképzés területét vizsgálva ez azt jelenti, hogy – az adagyűjtés és a feldolgozás korlátai ellenére is – nemcsak az oktatási, esetleg a felnőttképzési rendszerben egy adott időpontban vagy rövid időszakban tanulókról kapunk képet, hanem az oktatási, a szakképzési rendszer hosszabb távú működéséről, hatásáról is.

Egyéni életutak részletes feltérképezésére ugyanakkor a népszámlálás sem alkalmas. Ez az alkalmazottnál sokkal részletesebb felmérést igényelne, amire a sok egyéb témakör mellett aligha van lehetőség.¹ A kompromisszumos megoldás miatt nem látjuk sem a képzési utakat, vagyis a különböző képzésekben való részvétel sorrendjét, sem annak tagozatát, sem a be nem fejezett tanulmányokat, sem pedig a hasonló szintű képzésekben való többszörös részvételt. Ez utóbbinak a középfokú szakképzésben kiemelt szerepe van, lehet – gondoljunk csak a szakmaváltásra, a második/többedik szakma tanulására (akár a megváltozott egyéni érdeklődés, akár az aktuális munkaerőpiaci helyzet hatására). A következő, 2030 utáni népszámlálást helyettesítő adminisztratív adatgyűjtés² e tekintetben sok lehetőséget teremthet, attól függően, hogy milyen adatbázisokat és mennyire megbízhatóan sikerül majd összekapcsolni.

Amit tehát az utolsó évek népszámlálásaiból kiolvashatunk, az egy viszonylag részletes, végzettségi szint szerinti struktúra az oktatást érintő vagy azon túlmutató különböző változók metszetében. Megrajzolhatók nemek, lakóhely, életkor szerinti bontások, összefüggések kereshetők – ilyen érdeklődés esetén – a családi helyzettel, a lakáskörülményekkel, a munkavégzéssel kapcsolatos információkkal vagy (a 2022-es népszámlálás esetén) az egészségi állapottal, a digitális kompetenciákkal.

Tanulmányunkban a *felnőtt lakosság*³ iskolai végzettségre vonatkozó adatainak bemutatásán túl elsősorban munkaerőpiaci összefüggéseket keresünk. Mivel az elemzés nem egy nagyobb, a témakör jelentős részét felölelő kutatás része, nem tehetjük meg, hogy minden felmerülő összefüggést górcső alá vegyünk. Ehelyett a következő kérdések megválaszolását helyeztük előtérbe.

- Miként változott a *felnőtt lakosság* egyes rétegeinek iskolai végzettsége a 2011. és a 2022. évi népszámlálás között eltelt időszakban?
- A *felnőtt lakosság* különböző végzettségű rétegei milyen munkakörökben (FEOR) és mely gazdasági ágazatban (TEÁOR) dolgoznak?
- Az iskolai végzettség szintje mennyire van szinkronban a munkaerőpiac által kínált lehetőségekkel? Van-e, és ha igen, mely iskolai szinteken van „túlképzés”, illetve hol, milyen arányban foglalkoztatnak az „elvárt” végzettségénél alacsonyabbal rendelkező munkavállalókat?
- Az előbbi kérdéssel összefüggésben, azt az egyén oldaláról nézve: a lakosság mely része számára nyújt lehetőséget a munkaerőpiac az iskolai végzettségénél igényesebb munkakör betöltésére, és mely rétegek felülreprezentáltak a végzettségüket a munkaerőpiacon nem kihasználók között?

¹ A 2001-es hazai népszámlálás esetében például történt kísérlet az iskolarendszeren kívüli végzettségek felmérésére, de mint egy kerekasztal-beszélgetés egyik résztvevője megjegyezte: „Borzasztóan részletes lett, minden lehetséges végzettséget be lehetett írni, nem csak az iskolarendszerben szerzeteket, az adatszolgáltatók az összes oklevelüket, bizonyítványukat megnevezhették. Ennek az adattömegnek a feldolgozása lényegében lehetetlen volt.” (Biró 2013)

² Lásd erről Kovács Marcell tanulmányát ugyanebben a kötetben.

³ *Felnőtt lakosság* alatt ebben a tanulmányban a későbbiek során pontosan definiált, 20 és 70 év közötti, nappali tagozatos tanulmányokat nem folytató népességet értjük.

Adataink nem alkalmasak arra, hogy teljes mértékben és precízen feltárjuk a fenti kérdéskört, de arra igen, hogy rávilágítsunk néhány összefüggésre, illetve hogy felvessünk újabb kérdéseket. A legfontosabb akadályt kisebb részben a végzettségek korlátozottan felmért köre, nagyobb részben pedig ezeknek a foglalkozási kategóriákhoz való – és jelentős mértékben a munkaerőpiac lényegéből fakadó – pontatlan hozzárendelési lehetősége jelenti.

A korlátozott lehetőségek ellenére fontosnak tartjuk a témakör jelzett módon történő elemzését, különösen annak fényében, hogy az utolsó másfél évtized oktatáspolitikai törekvései⁴ között rendre felmerült a felsőfokú képzésben résztvevők számának visszaszorítása, a gimnáziumi képzés szűkítése, a szakmunkásképzésben résztvevők számának bővítése. Az ezzel kapcsolatos intézkedések felemásak, erőtlenekek voltak. A tanulói, szülői pályaválasztási döntéseket hosszabb távon nem tudták befolyásolni, ugyanakkor 2010 után a középfokú képzésből, mindenekelőtt a szakképzésből lemorzsolódók aránya is megnőtt, és a korábbinál magasabb szinten stabilizálódott.⁵ A továbbtanulást érintő legújabb törekvés a Klebelsberg Központ által a gimnáziumok számára „ajánlott” minimális bejutási ponthatár, aminek következményei egyelőre még nem láthatók, de az ajánlás aligha betartható.⁶

A vizsgált felnőtt lakosság

Tanulmányunk a 2001. és a 2022. évi népszámlálás adataira támaszkodik, azok 10 százalékos mintáját felhasználva.⁷ A két népszámlálás kérdőíve, illetve az adatfeldolgozás módja némileg eltér egy-mástól, de lehetőséget nyújt a húsz év alatt bekövetkezett legfontosabb változások feltárására.

Adatainkat a teljes lakosságra vonatkozó 10 százalékos mintából kiindulva a vizsgált célhoz illeszkedően leszűkítettük. Mivel a végzettséget a foglalkoztatási adatokkal vetettük egybe, alapvető szempontunk az volt, hogy a lakosságnak csak azt a részét vonjuk be az elemzésbe, amely tényleges vagy potenciális résztvevője a hazai munkaerőpiacnak, iskolai pályafutása pedig a magyarországi képzési rendszerhez köthető. Ennek megfelelően az adatbázisba csak a 20 és 70 év közötti, legalább tízéves koruk óta Magyarországon élő népességet vontuk be,⁸ kizárva közülük a nappali tagozaton tanulókat. Adataink tehát tartalmazzák a nyugdíj mellett dolgozókat és azokat (a nappali tagozaton nem tanulókat), akik a felmérés idején nem dolgoztak; így például a gyermekgondozási támogatásban részesülőket, a munkanélkülieket, a háztartásbelieket és a vagyonukból élőket. A külföldön élők közül a 2022. évi népszámlálásba eleve csak azok kerültek be, akik egy évnél rövidebb ideje és

⁴ Ezek leginkább egy-egy kormányzati intézkedésből derülnek ki, mivel az utóbbi másfél évtizedben kormányzó pártkoalíció nem készített – legalábbis nyilvános – hivatalos kormányprogramot (Györgyi 2022a).

⁵ 2000-től 2010-ig 13,7 százalékról 10,8 százalékra csökkent, 2017-re 12,7 százalékra emelkedett, majd 12 és 12,5 százalék között ingadozott. Az utolsó adatolt évben, 2023-ban 11,6 százalékra csökkent. Stadat-táblák, KSH. https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0028.html

⁶ A rendelkezés (https://eduline.hu/kozoktatasi/20241028_kozepiskolai_felveteli_2025_minimumponthatar_allami_gimnazium) érvényre jutása nem csupán a gimnáziumi képzés iránti erős tanulói/szülői törekvések miatt, hanem a gyengébb tanulókat oktató gimnáziumok térvesztése, megszűnése miatt is kétséges, mert törvényszerű következménye lenne az onnan kirekesztett tanulók szakképzési intézményekbe irányítása. Ez egyes gimnáziumok térvesztéséhez vagy akár megszűnéséhez vezethet, ami nemcsak a Klebelsberg Központ térvesztését vonná maga után, hanem durva beavatkozást jelentene egyes kisebb települések iskolahálózatába.

⁷ A Központi Statisztikai Hivatal *Népszámlálás 2001 és Népszámlálás 2022* adatállományából származó két adatbázisát használtuk fel, amelyekhez a KSH *Kutatászoba* szolgáltatásán keresztül jutottunk hozzá. A nominális adatok, amelyeket a többségében megosztásokra épülő elemzés során esetenként közlünk, a tényleges, vagyis az ország teljes lakosságára vonatkozó számszerű adatoknak – hozzávetőlegesen – tízszerezesei. A dokumentumban foglalt számítások és az azokból levont következtetések kizárólag e tanulmány szerzőjének szellemi termékei, ezekért a KSH semmilyen felelősséget nem vállal.

⁸ Ez utóbbira csak a 2022. évi népszámlálás idején volt lehetőségünk.

átmeneti jelleggel éltek külföldön.⁹ Ennek megfelelően ők csak egészen kis részét képezik a mintának, így a külföldön dolgozók rétegének túlnyomó többsége ingázó.

Az inaktívak és az eltartottak mintába vonását (2001-es mintánk 15 százalékát, a 2022-esnek pedig 10 százalékát teszik ki) azért tartottuk fontosnak, mert – az adatokból is igazolható módon – túlnyomó többségük korábban aktív volt, tehát a munkaerőpiac peremén helyezkednek el. Egy részük – megfelelő feltételek mellett – valószínűleg munkát is vállalna.¹⁰

Mivel a 10 százalékos minta a teljes lakosságot reprezentálja, szűkített mintánk pedig a 18 éven felüli hazai népesség jelentős részét tartalmazza, a tanulmányban a *felnőtt lakosság* elnevezést használjuk.

Iskolai tanulás és oktatáspolitikai az utóbbi másfél évtizedben

Mielőtt rátérnénk a népszámlálási adatok elemzésére, röviden kitérünk az iskoláztatást érintő kormányzati törekvésekre annak érdekében, hogy értelmezni tudjuk a népszámlálások tapasztalatait. Elsődlegesen az utolsó másfél évtized változásaira koncentrálnunk, tekintettel arra, hogy a hazai oktatáspolitikai törekvések 2010 után változtak jelentősen.

Korábban több, az *Educatió*ban megjelent tanulmányunkban is említést tettünk az utóbbi másfél évtized szakképzését érintő kormányzati koncepciókról, törekvésekről, legutóbb a Szakképzés 4.0 koncepció és az azt követő törvényi szabályozás kapcsán (Györgyi 2022a). Ezekből leginkább a 14 éves kori szakmatanulás preferálása olvasható ki, hol explicit módon, hol áttételesen. Intézkedések is történtek ezzel kapcsolatban, így például a szakmát tanulók anyagi támogatása vagy az érettségít adó szakképzés többszöri átalakítása. Ez utóbbiak egy része formális volt (az intézménynevek módosításai), más része – például a közismereti tartalom visszaszorítása vagy az érettségivel, de szakmai végzettség nélkül való kilépés megakadályozása – érdemben nehezítette a továbbtanulást, illetve a pályamódosítást. Az előző évtized első felében a kormányzat a felsőfokú továbbtanulás általános visszaszorítását célzó intézkedéseket is hozott a minimális felvételi ponthatárok megemelésével. A technikai képzés későbbi bevezetésével viszont nagyobb lehetőséget kapott a szakirányú továbbtanulás.

A tanulói, szülői törekvések több tekintetben felülírták ezeket a kormányzati szándékokat. A gimnáziumi képzésben résztvevők száma némi ingadozás mellett, de folyamatosan nőtt, a szakképző iskoláktól pedig egyre inkább elpártoltak a tanulók. Az oktatáspolitikai csak időlegesen tudta befolyásolni a továbbtanulási szándékokat, ami néhány átmeneti évet követően visszaállt az expanziós pályára, még ha nem is minden mutatójában érte el a korábbi értékeket.¹¹

A 2019-es szakképzési koncepció (Szakképzés 4.0), illetve az ugyanebben az évben elfogadott szakképzési törvény szemléletében sokkal frissebb a korábrinál. Elsősorban azáltal, hogy a középfokú szakképzést nem a felsőoktatás ellenében fogalmazza meg, hanem a potenciálisan lemorzso-

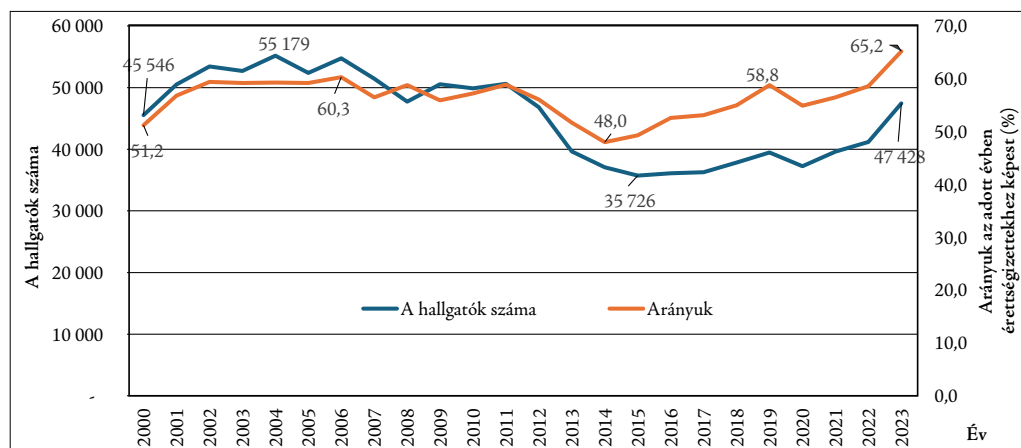
⁹ Tudnivalók a 2022. évi népszámlálásról; lásd <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/nepszamlalas-2022>.

¹⁰ Mindkét népszámlálás esetén a felnőtt lakosság mindössze 4 százalékának nem volt korábbi kötődése a munkaerőpiachoz.

¹¹ A 9. évfolyamra felvettek, illetve a 9. évfolyamon tanulók számát a KSH táblázatai alapján követhetjük. Tökéletes képet egyik adatbázis sem ad: az előbbi nem tartalmazza az úgynevezett szerkezetváltó középiskolák adatait, az utóbbi pedig beleszámítanak az évfolyamismérlők és a valamelyik másik programról – bármilyen okból – átjelentkezők is. 2011 és 2023 között a 9. évfolyamon tanulókat nézve – nem teljesen összehasonlítható adatok alapján – a gimnázium részesedése 33,7 százalékról 41,7 százalékra, a szakmai középiskoláé 34,9 százalékról 36,7 százalékra nőtt, a szakmunkásképzésé pedig 29,3 százalékról 18,8 százalékra esett vissza. A gimnáziumi képzésben – a jelentős emelkedés mellett – az időszak elején és végén volt kisebb ingadozás. A szakmai középiskola részesedése az időszak első felében jellemzően csökkent, második felében viszont emelkedett, a szakmunkásképzés aránya pedig egy kisebb törést leszámítva folyamatosan alacsonyabb lett. Forrás: Stadat-táblák, KSH. 23. Oktatás. <https://www.ksh.hu/stadat?lang=hu&theme=okt>

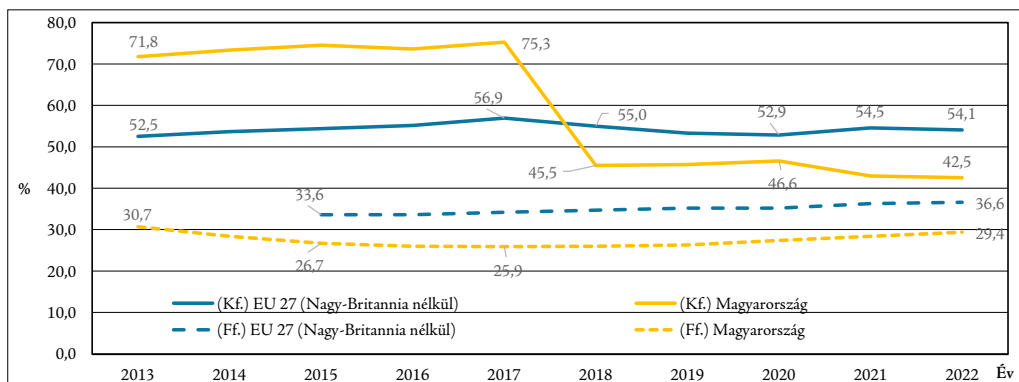
lódók képzésben tartását és így szakmához juttatását igyekszik elősegíteni. Ezt célzó intézményi megoldások korábban is voltak, de ezek egyrészt az intézményi érdekek miatt háttérbe szorultak, másrészt szakmai támogatási rendszerük kidolgozatlan volt. Az új intézkedések hatásáról egyelőre nincs átfogó képünk. Mint arra Varga rámutat, a 20–24 év közötti korai iskolaelhagyók aránya az Európai Unió huszonhét országában 2014 és 2023 között mintegy másfél százalékponttal, egyenletes ütemben csökkent. Magyarországon 11,4 százalékról indulva 12–12,5 százalék közé emelkedett, és csak az utolsó vizsgált évben, 2023-ban közelítette meg a kiinduló értéket (Varga 2025). A szakképzési törvény és a nyomában átalakuló képzési struktúra hatása legkorábban 2025-től kezdődően lesz majd érzékelhető a mutatóban.

Ha a középfokú képzésről beszélünk, ki kell térnünk annak továbbtanulási kimenetére, vagyis a felsőoktatásra is. Az ezredfordulót követően mind a hallgatók száma, mind az érettségizettekhez viszonyított arányuk rövid ideig erőteljesen emelkedett, majd a következő évtized elejéig – némi ingadozással – stagnált. Ezt követően erőteljesen visszaesett (demográfiai okokból a létszám jobban, az arány valamivel kevésbé), majd az évtized közepétől ismét növekedésnek indult, és ez a növekedés egy megtorpanás ellenére kitartott az utolsó adatolt évig, 2023-ig. Ekkor már az érettségizettek közel kétharmada tanult tovább felsőfokú alap- vagy osztatlan képzésben (1. ábra). A felvételi minimum-ponthatárok közelmúltbeli eltörlése elősegítheti a felsőoktatásban tanulók számának további emelkedését.

1. ábra: Az alap- és osztatlan felsőoktatási képzést nappali tagozaton kezdők száma és az adott évben érettségizettekhez viszonyított arányuk, 2000–2023. Forrás: Tájékoztatósi adatbázis, KSH. <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?lang=hu>

Az említett kormányzati törekvések, illetve az előző évtized első felének továbbtanulási tendenciái nem igazán illeszkednek az európai országokéhoz, bár ezek iskolarendszere sokféle modellt követ, ami némileg megnehezíti az összehasonlítást. A felsőfokú képzés általános programján tanulók aránya az adott képzési szinten belül az előző évtized második felében ugyan uniós szinten is visszaesett, de a csökkenés mértéke kisebb volt, mint a hazai, így most már több mint 10 százalékponttal magasabb a magyarországi aránynál. A 20–24 éves népességben a felsőfokon tanulók aránya – ha lassan is – egyértelműen nőtt az Unió országaiban, szemben a hazai helyzettel, amely a korábban említett beiskolázási arányokat követi tompítva. Ennek megfelelően 2022-ben még mindig alacsonyabb volt a hallgatók aránya a korosztályn belül, mint bő egy évtizeddel korábban (2. ábra).

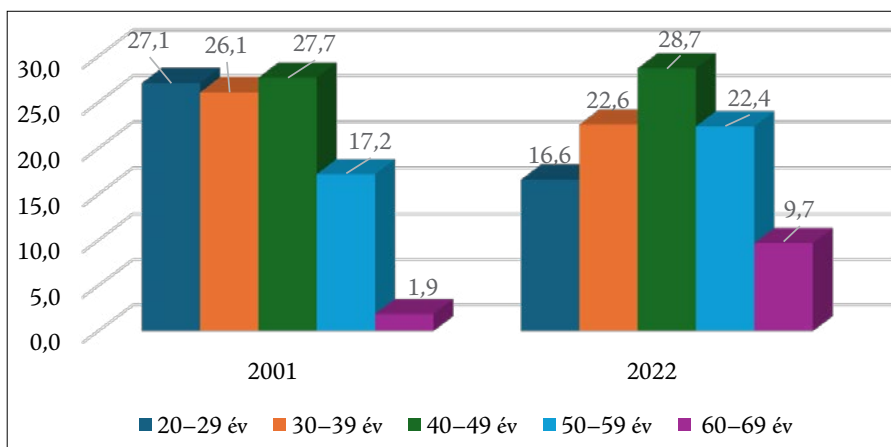

2. ábra: A középfokú oktatás (Kf.) általános programjába belépők aránya az összes középfokra belépőhöz képest, illetve a felsőoktatásban tanuló 20–24 évesek aránya (Ff.) az Európai Unióban és Magyarországon, 2013–2022, %. (A 2018. évi csökkenést a középfokú képzési rendszer átszervezése, vagyis a technikai képzés bevezetése magyarázza.) *Forrás:* Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>

A tanulási adatok jelzik a kormányzati beavatkozások rövid távú hatását, illetve az egyértelmű lakossági expanziós törekvéseket. Tanulmányunkban – a két említett népszámlálás adataira támaszkodva – röviden ismertetjük a gazdaságilag aktív lakosság iskolai végzettségére vonatkozó változásokat, majd a végzettség munkaerőpiaci hasznosulásával foglalkozunk a korábban ismertetett kérdések mentén, választ keresve arra, hogy a tanulást érintő kormányzati törekvéseket mennyiben támasztják alá a népszámlálási foglalkoztatási statisztikák.

Változások az iskolázottságban és a gazdasági aktivitásban

A *felnőtt lakosság* összetétele – a korábban elmondottak értelmében – kissé eltér a 20–70 év közötti népesség összetételétől. Elsősorban a nappali tagozaton, jellemzően a felsőoktatásban tanulók hiánya okoz torzítást, főként életkori, kisebb mértékben pedig nemi összetételükben, de ugyanilyen hatása a nyugdíj (illetve az egyéb járadékok) mellett munkát nem vállalók figyelmen kívül hagyása is.

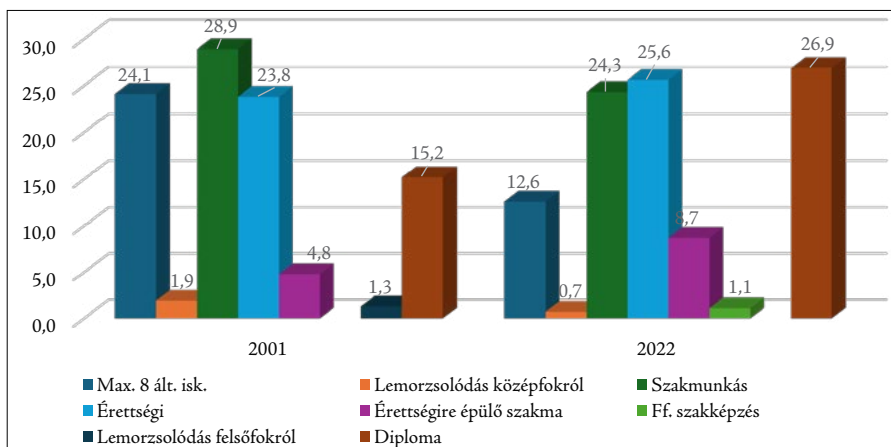

3. ábra: A felnőtt lakosság életkor szerinti összetétele a 2001. és a 2022. évi népszámlálás idején, %. *Forrás:* A 2001. és a 2022. évi népszámlálás 10 százalékos adatbázisa, KSH (N = 480 817, illetve 496 799)

Ezekre vezethető vissza, hogy mindkét mintánkban enyhe (2–3 százalékpontnyi) többségben vannak a férfiak. A két népszámlálás között az életkori összetétel változása – a népesség korösszetételének változásán túl – a nyugdíjkorhatár emelkedésével, valamint a nyugdíjas korosztály intenzívebb munkavállalásával is magyarázható (3. ábra).

Némi területi átrendeződés is történt a két évtized alatt: növekedett a két központi régióban (Budapest, Pest megye) élők aránya, miközben érdemben csökkent a dél-dunántúli, a dél-alföldi és az észak-magyarországi régió lakosság száma. Mindez jelzi a munkahelyek irányába történő belső migrációt a gazdaságilag periférikus területekről a legfejlettebb régiók felé. Az utolsó népszámlálás idején már ez utóbbiakban élt a *felnőtt lakosság* csaknem egyharmada (31,5 százalék).

A korábbi tanulási, tanulói adatokból korlátozottan ugyan, de – ismerve az oktatási expanzió hosszú távú hatását – le lehet vonni következtetéseket a lakosság végzettség szerinti összetételének változására is, vagyis a legfeljebb általános iskolai végzettségűek arányának erőteljes visszaesésére és a diplomások arányának növekedésére (4. ábra). Meg kell említeni a szakmunkásréteg arányának kismértékű csökkenését is. Ebben a tekintetben hatalmas változás történt a vizsgált időszakban, de a *felnőtt lakosság* több mint 13 százaléka még 2022-ben sem volt középfokú iskolai végzettségre.

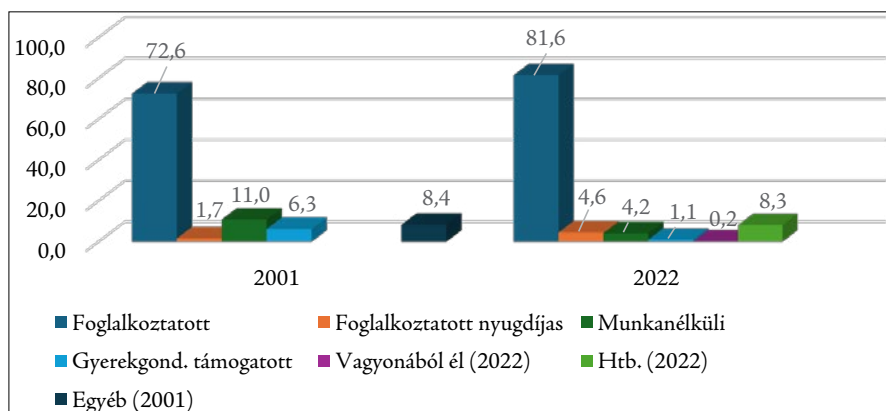
4. ábra: A felnőtt lakosság iskolai végzettség szerinti összetétele a 2001. és a 2022. évi népszámlálás idején, %.

Forrás: A 2001. és a 2022. évi népszámlálás 10 százalékos adatbázisa, KSH (N = 480 817, illetve 496 799)

Húsz év alatt a gazdasági aktivitásban szintén jelentős változások történtek (5. ábra). A foglalkoztatottak aránya jelentősen nőtt: a nem nyugdíj, illetve járadék mellett dolgozók aránya 9 százalékponttal 80 százalék fölé emelkedett, a nyugdíj mellett dolgozóké 1,7 százalékról 4,6 százalékra. Ez utóbbi különösen jelentős változás, tekintettel arra, hogy időközben a nyugdíjkorhatár jelentősen emelkedett. A foglalkoztatás növekedése egyrészt a munkanélküliség csökkenésével, másrészt a gyermekgondozási támogatásra jogosultak munkavállalásának megkönnyítésével hozható összefüggésbe. Mindez egyértelműen utal a munkaerőpiaci helyzet lényeges javulására. Meg kell említeni, hogy a két időpontban jelentős és közel azonos volt a háztartásbeliként azonosítottak, illetve az egyéb kategóriába soroltak aránya, ami arra utal, hogy van egy számottevő réteg, amelynek egy része – bizonyos feltételek mellett – minden bizonnyal bevonható lenne a munkaerőpiacra.¹²

¹² A szerző közfoglalkoztatással kapcsolatos korábbi kutatása azt jelezte, hogy a munkanélküliek egy része családi okok (gyerekek nevelése, betegápolás) miatt nem tud munkát vállalni. Feltételezhető, hogy a háztartásbeliként azonosított rétegen belül is vannak ilyenek, és ők a szociális ellátórendszer fejlesztésével bevonhatók lennének a munkaerőpiacra (Györgyi 2022b).

5. ábra: A felnőtt lakosság gazdasági aktivitás szerinti megoszlása a 2001. és a 2022. évi népszámlálás idején, %.
Forrás: A 2001. és a 2022. évi népszámlálás 10 százalékos adatbázisa, KSH (N = 480 817, illetve 496 799)

2001-ben a foglalkoztatottak között még csak elvétve voltak külföldön dolgozók (a felnőtt lakosság 0,1 százaléka). Az uniós csatlakozás, illetve az ezt némi késéssel követő szabad munkavállalás e réteg számottevő növekedését eredményezte: az érintett lakosságból ma már csaknem minden negyvenedik külföldön vállal munkát, túlnyomó többségük (csaknem 90 százalékuk) ingázóként. Jelentős átrendeződés történt a belföldi munkaerőpiacon is: a korábbinál lényegesen többen (25 százalék helyett 34 százalék) dolgoznak lakóhelyüktől eltérő településen. Ebben a munkahelyi koncentráció, a szuburbanizációs jelenségek és a jobb mobilitási lehetőségek (személygépkocsik száma, útviszonyok javulása, magasabb jövedelem) egyaránt szerepet játszhattak. A pontos okokat nem vizsgáltuk, de a következmény egyértelmű: a lakosság a korábbihoz képest kevésbé kiszolgáltatott a lakóhelye által kínált foglalkoztatási lehetőségeknek. 2022-ben a felnőtt lakosság már csak 57 százaléka dolgozott a lakóhelyén.

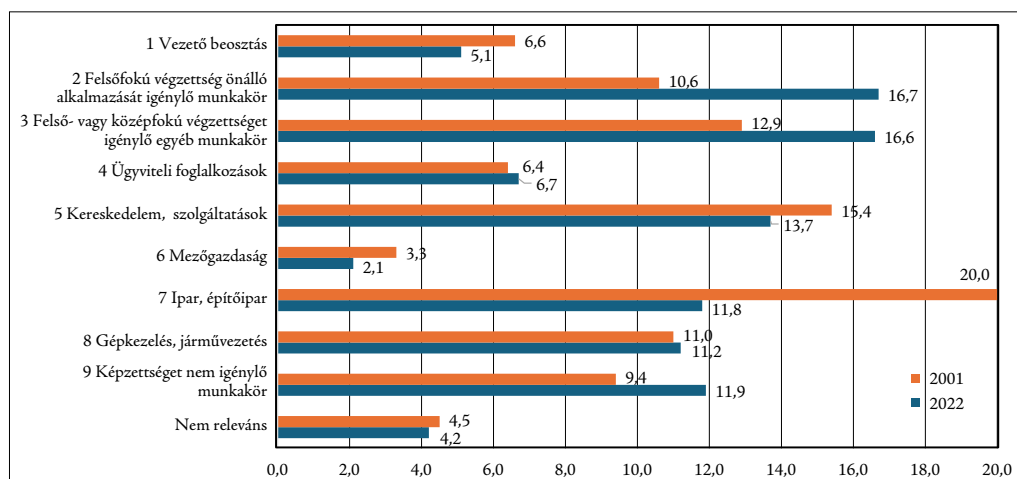
A foglalkoztatottak munkakörét az úgynevezett FEOR-jegyzék¹³ alapján lehet számba venni. A besorolás részben szakterületi alapú, részben a munkaköri pozíciót veszi figyelembe, részben pedig a munkakörhöz tipikusan szükséges iskolai végzettséget. A rendszert időnként felülvizsgálják, igazodva a munkaerőpiac változásaihoz. A két népszámlálás eltérő nomenklatúrát használt (FEOR 93, illetve FEOR 08). A jelenlegi rendszerben 632 foglalkozás található, kilenc főcsoportba sorolva. A korábbi változat főcsoportjai megegyeznek a jelenlegivel, de a foglalkozások ezekbe való besorolása valamelyest változott.¹⁴

A két népszámlálás közötti időszakban jelentős mértékben átrendeződött a munkaerőpiac (6. ábra). A korábban – a fenti nomenklatúra értelmében – legtöbb középfokú képzettségű szakembert foglalkoztató ipari, építőipari munkakörök jelentősége csaknem a felére csökkent, és valamivel kisebb mértékben ugyan, de a kereskedelmi, szolgáltatási munkakörökben, valamint a kevésbé jelentős mezőgazdasági területen dolgozók aránya is visszaesett. Eközben megnőtt a felsőfokú végzettség önálló alkalmazását, valamint a felső- vagy középfokú végzettséget igénylő egyéb munkakörökben foglalkoztatottak aránya. Ugyanakkor a képzettséget nem igénylő munkakörökben dolgozók aránya is emelkedett, ami egyértelműen utal a munkaerőpiac polarizációjára, vagyis arra, hogy egyre nagyobb az állás kínálat a magasan kvalifikált szakemberek számára, miközben sok

¹³ Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere.

¹⁴ A legjelentősebb változás, hogy a korábbinál kvalifikáltabb munkát igénylő egyes munkakörök a 8. főcsoportból a 3. főcsoportba kerültek át. Módszertani útmutató. KSH. https://www.ksh.hu/docs/szolgaltatasok/hun/feor08/pdf/feor08_modszertan.pdf

6. ábra: A felnőtt lakosság megoszlása utolsó foglalkozásának (FEOR-főcsoportok szerinti munkakörének) jellege szerint a 2001. és a 2022. évi népszámlálás idején, %. Forrás: A 2001. és a 2022. évi népszámlálás 10 százalékos adatbázisa, KSH (N = 480 817, illetve 496 799)

munkahely – legalábbis a nomenklátúra szerint – bármilyen végzettséggel betölthető. Ez utóbbi nem feltétlenül jelenti azt, hogy a végzettség alapján nem szűrnék a munkaadók, de a szakmai képzettségnek csekély lehet a szerepe.

A munkakör jellege és a munkahely (a cég, intézmény nagyobb gazdasági egysége) szakterülete nem feltétlenül egyezik meg.¹⁵ Ez utóbbi bemutatása, húsz év alatti változásainak követése meghaladja e cikk kereteit, ezért csak jelezni kívánjuk, hogy 2022-ben az ipari–szolgáltatási terület hasított ki a legnagyobb szeletet a foglalkoztatásból (28,3 százalék), de ettől alig maradt el a kereskedelem–vendéglátás (24 százalék), vagyis a foglalkoztatottak (utolsó munkahelyük alapján) e két nagy szakterületen működő vállalkozásoknál dolgoztak. Az oktatás és az egészségügy sem jelentéktelen foglalkoztató: a 2022-es népszámlálás idején a munkavállalók 6,9–6,9 százaléka dolgozott e két terület intézményeiben.

Iskolai végzettség és foglalkoztatás

Bár a munkaköri besorolások nem pontosan hozzárendelhetők különböző iskolai végzettségekhez – ami egyébként is lehetetlen feladat lenne, mivel a különböző munkakörök többségében nem létezik semmiféle, ezzel kapcsolatos hatósági előírás –, a nomenklátúra jelzi a munkaerőpiac jellemző elvárásait. Ennek alapján – ha nem is matematikai pontossággal – megállapítható, hogy egy-egy foglalkoztatott az iskolai végzettségének (végzettségi szintjének) megfelelő munkakörben dolgozik, annál magasabb pozíciót tölt be, vagy pedig olyan munkát végez, amelyet akár alacsonyabb végzettségű munkavállaló is elláthatna. Ennek vizsgálatához öt csoportba osztottuk a *felnőtt lakossá-*

¹⁵ Az utóbbit a gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere tartalmazza. A 2022. évi népszámlálás idején ennek 2008. évi változata (TEÁOR 08) volt érvényben. Mint a KSH honlapján olvasható: „Az 1893/2006/EK rendelet alapján 2008. január 1-jétől a TEÁOR'08-at alkalmazzuk a gazdasági egységek főtevékenységének meghatározására, a gazdasági és társadalmi mutatók számításánál, valamint a statisztikai adatok publikálásánál.” Osztályozások. KSH. https://www.ksh.hu/teao_menu

got a 4. ábra végzettségi kategóriái alapján (a két népszámlálást összehasonlíthatóvá téve),¹⁶ amelyeket a munkakörök által igényelt végzettségi szint szerint három-három alcsoportra bontottunk.¹⁷ Ez alapján közelítettünk az iskolai végzettség és a foglalkoztatási szerkezet közötti összhang vizsgálatahoz. Az egyes csoportokba tartozók számát és megoszlását az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat: A felnőtt lakosság száma és megoszlása végzettségük és foglalkozásukhoz kötött (FEOR) végzettségi szintjük szerint a 2001. és a 2022. évi népszámlálás idején

	2001		2022	
	N	%	N	%
Ismeretlen foglalkozási szint	21 451	4,5	20 948	4,2
Aluliskolázottak, egyszerű mk. (≈)	51 173	10,6	35 322	7,1
Aluliskolázottak, középfokú mk. (↑)	46 977	9,8	16 649	3,4
Aluliskolázottak, felsőfokú mk. (↑)	5 880	1,2	2 815	0,6
Lemorzsolódók, egyszerű mk. (≈)	2 439	0,5	959	0,2
Lemorzsolódók, középfokú mk. (↑)	4 930	1,0	1 388	0,3
Lemorzsolódók, felsőfokú mk. (↑)	1 265	0,3	428	0,1
Szakmunkások, egyszerű mk. (↓)	32 752	6,8	44 251	8,9
Szakmunkások, középfokú mk. (≈)	92 188	19,2	60 026	12,1
Szakmunkások, felsőfokú mk. (↑)	10 812	2,2	12 207	2,5
Érettségizettek, egyszerű mk. (↓)	11 484	2,4	31 066	6,3
Érettségizettek, középfokú mk. (≈)	107 089	22,3	115 677	23,3
Érettségizettek, felsőfokú mk. (↑)	20 534	4,3	18 105	3,6
Diplomások, egyszerű mk. (↓)	449	0,1	3 244	0,7
Diplomások, középfokú mk. (↓)	5 455	1,1	19 524	3,9
Diplomások, felsőfokú mk. (≈)	65 939	13,7	114 190	23,0
Összesen	480 817	100,0	496 799	100,0

Forrás: A 2001. és a 2022. évi népszámlálás 10 százalékos adatbázisa, KSH (N = 480 817, illetve 496 799)

Összességében nézve mindkét népszámlálási időpontban a munkavállalók csaknem kétharmada dolgozott végzettségi szintjének megfelelő (≈) munkakörben. Az annál magasabb (↑), illetve alacsonyabb (↓) státuszú munkakörben dolgozók aránya viszont lényegesen változott. Az előbbieké 19,5 százalékról 10,5 százalékra csökkent, az utóbbiaké 12,3 százalékról 19,8 százalékra emelkedett. Vagyis az átjárás mindkét időszakban jelentős volt, de míg 2001-ben lényegesen többen voltak a *karriert építők*,¹⁸ mint a *túlképzettek*,¹⁹ húsz év alatt megfordult a helyzet. Hogy a végzettség és

¹⁶ Az iskolai végzettség esetében külön csoportba soroltuk a legfeljebb általános iskolát végzeteket (*aluliskolázottak*) és a középfokú képzésből lemorzsolódó lakosságot (*lemorzsolódók*), megvizsgálándó, hogy e két, közel azonos végzettségű réteg munkaerőpiaci elhelyezkedésében megfigyelhető-e eltérések. A *szakmunkásokat* és az *érettségizetteket* két rétegként kezeltük annak ellenére, hogy foglalkoztatási szempontból mindkettő esetében a középfokú végzettséget igénylő munkaköröket tekintettük adekvátnak. Az *érettségizetteket* nem választottuk külön aszerint, hogy középfokú végzettségük párosult-e szakmai végzettséggel, mert a szakmai végzettség befolyásoló szerepét e réteg esetében más módon vizsgáltuk. A felsőfokú végzettségűeket a végzettség szintjétől függetlenül egységesen kezeltük (*diplomások*).

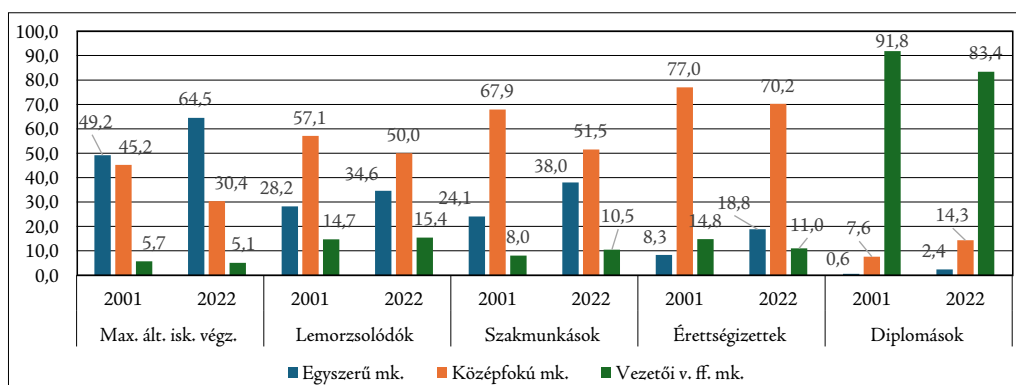
¹⁷ A besorolást részletesen lásd a Mellékletben.

¹⁸ Vagyis végzettségükhöz képest igényesebb munkakört betöltők.

¹⁹ Végzettségük szintjénél alacsonyabb szinttel is betölthető munkakörökben dolgozók.

a foglalkoztatás között inkongruencia van, az teljesen természetes dolog, és nem is csak a munkakörök besorolási pontatlansága miatt, hiszen a képzési kínálat soha nem tudja pontosan leképezni a munkaerőpiac pillanatnyi igényeit sem, nem beszélve arról, hogy ennek állandó mozgása újabb és újabb igényeket fogalmaz meg, illetve hogy a munkaadói és a munkavállalói döntések mögött rengeteg – nem csupán a végzettséget érintő – egyéni szempont is meghúzódik. Éppen ezért az eltérés nagyságát nehéz értékelni. Jelen tanulmány szerzője – oktatáskutatóként – nem is vállalkozik erre, csupán jelzi, hogy ez nem magyar sajátosság. Egy 2014. évi, az Európai Unió akkori huszonnyolc országára kiterjedő felmérés szerint az egyes munkakörökben foglalkoztatottak 5–35 százaléka (Málta – Egyesült Királyság) túlképzett és 3–22 százaléka (Horvátország – Portugália) alulképzett. Magyarország esetében a két adat: 25 százalék, illetve 6 százalék. A hazai túlképzettség ugyanakkor nagyjából csak egyharmad arányban jelentkezett a diplomások között, és kétharmad arányban a középfokú végzettségűek között, miközben az országok többségében inkább diplomás túlképzésről beszélhetünk (*Skills, qualifications 2015*). A következőkben a húsz év alatt bekövetkezett változások egészével és annak belső szerkezetével foglalkozunk.

Végzettségi kategóriák szerint nézve (lásd 7. ábra): az aluliskolázottak karrierépítési lehetőségei a két évtized során jelentősen csökkentek, de ez több mint egyharmaduknak még így is sikerült, sőt a kétlépcsős előrelépést tekintve alig romlott a helyzetük. A foglalkoztatottak egésze felől nézve ennek azonban a korábbinál lényegesen kisebb a jelentősége, mivel az aluliskolázottak aránya a húsz év alatt lényegesen csökkent.

7. ábra: A felnőtt lakosság végzettség és a foglalkozás jellege szerinti csoportjainak belső megoszlása a 2001. és 2022. évi népszámlálás idején, %. Forrás: A 2001. és a 2022. évi népszámlálás 10 százalékos adatbázisa, KSH

A középfokról lemorzsolódók kis csoportjának helyzete mindkét időszakban lényegesen jobb volt az előző réteg helyzeténél, ami elég élesen elkülöníti ezt a réteget az előzőtől.²⁰ Hogy a két réteg között a foglalkoztatásban mutató jelentős különbséget mennyiben okozza a néhány évfolyamnyi végzettségi többlet, és mennyiben az e többlet mögötti társadalmi (családi, iskolai, települési stb.) tényezők, az az adatbázisok alapján kideríthetetlen.

A munkaerőpiac polarizálódó igénye leginkább a szakmunkás végzettségűek között figyelhető meg. Mind a végzettségüknél alacsonyabb, mind az igényesebb munkakörökben nőtt az arányuk a két népszámlálás közötti időszakban. 2022-ben már csaknem 40 százalékuk dolgozott túlképzett-ként, vagyis szakmai végzettséget nem igénylő munkakörökben.

²⁰ Ez a tény igazolja azt a kutatói szándékot, hogy önálló csoportként vizsgáljuk őket – bár a 10 százalékos mintában nagyon kis rétegről van szó.

Az érettségizettek túlnyomó többségének munkaköre szinkronban van végzettségével, ugyanakkor pozícióik – ha nem is jelentősen – egyértelműen romlottak: 2022-ben a korábbinál kisebb arányban kerültek a karrierépítők, és nagyobb arányban a túlképzettek közé. A diplomások között is nőtt a túlképzettek aránya, de több mint négyötödük még az utolsó népszámlálás idején is végzettsége szintjéhez illeszkedő munkakörben dolgozott.

Mivel a 2010 utáni – ma már talán kevésbé érezhető, de tetten érhető – oktatáspolitikai törekvések elsődlegesen az érettségi kontra diploma között húzódtak,²¹ érdemes számszerűen is megnézni, hogy van-e túlképzés²² ezen a szinten.

A 10 százalékos népszámlálási mintában csaknem 23 ezer diplomás dolgozik túlképzettként, miközben az érettségizettek közül csak 18 ezer tartozik a karrierépítők közé. A foglalkoztatottak számát mechanikusan tekintve ebből le lehet vonni azt a következtetést, hogy túlságosan sok a diplomás, még ha a különbség nem is jelentős. Ha azonban azt is figyelembe vesszük, hogy a túlképzett diplomások egy része (a mintában 3 ezer, vagyis ténylegesen körülbelül 30 ezer fő) egyszerű, tehát iskolai végzettséghez egyáltalán nem kötött munkakörben dolgozik, abból két következtetés vonható le.

- Ez a réteg feltételezhetően nem a végzettségének megfelelő munka hiánya miatt került ebbe a helyzetbe, hanem azért, mert nem találta meg a számítását saját szakterületén, ez pedig nem oktatási, hanem munkaerőpiaci kérdés.
- Ha ezt a háromezer főt (a mintában) leszámítjuk, akkor azt látjuk, hogy az érettségizettek és a diplomások közötti mozgás kiegyensúlyozott: az átkerülők száma közel azonos. Ez pedig szintén strukturális probléma, ami eredhet az oktatási rendszer kínálta, a munkaerőpiachoz nem eléggé alkalmazkodó képzési szerkezetből, a tanulók pályaválasztási döntéseiből, a kereslet–kínálat területi eltéréseiből, de akár a munkaerőpiac folyamatos változásából is. Ez viszont szintén megkérdőjelezi a diplomás túlképzés globális létét. (Arról nem is beszélve, hogy a munkaerő-kínálat áttételesen a munkaerő-keresletre is hatással lehet.)

Az is látható, hogy ha a *túlképzettek* és a *karriert építők* közötti eltérésből adódó mechanikus következtetést konzekvensen végigvinnénk a rendszeren, és az lenne a cél, hogy a végzettség és a munkakör a lehető legjobban feleljen meg egymásnak, akkor az érettségizettek és a szakmunkások számát is korlátozni kellene, tehát az iskoláztatást a jelenleginél is nagyobb mértékben kellene befektetni az általános iskolánál. Egy ilyen abszurd helyzet már minden létező oktatás- és társadalompolitikai célnak ellentmond – nem beszélve az ezeket is gyakran felülíró lakossági igényekről.

Végül rátérünk annak kérdésnek a megválaszolására, hogy a karrierépítő felnőtt lakosság munkaerőpiaci helyzetét milyen – a népszámlálásban mért – szociológiai tényezők befolyásolták, illetve jellemzően kik azok, akik túlképzettként dolgoznak a munkaerőpiacon.

A *karrierépítés* a négy vizsgált kategóriában²³ közös és eltérő vonásokat egyaránt mutat. A három alacsonyabb végzettségű réteg esetében a nők sikeressége rajzolódik ki inkább, az érettségizettek között viszont egyértelműen a férfiak előrelépési esélye a nagyobb. Az életkor tekintetében nem teljesen egységes a kép, de jellemzően a középkorosztály, vagyis a 30–50 évesek a legsikeresebbek, ugyanakkor a szakmunkások között az ennél idősebbeknek is jó esélyeik vannak. Az azonos lakó- és munkahelyi település is esélynövelő tényező, de ezt jórészt a fővárosiak előnye magyarázza. A kül-

²¹ Bizonyos mértékig a szakmunkás végzettség és az érettségi között is, de ennek vizsgálatára az adatok egyáltalán nem alkalmasak.

²² A túlképzettséget a tanulmány egészében szigorúan a foglalkoztatás szemüvegén keresztül nézzük, de jelezzük, hogy a szerző az iskolázottság kultúráközvetítő szerepét legalább olyan fontosnak tartja, mint a munkaerőpiacra felkészítő szerepét, és ebben az értelemben a túlképzettséget a jelen cikkben írtakhoz képest lényegesen árnyaltabban értelmezi.

²³ A diplomások esetében a kérdésfelvetés ebben a megközelítésben értelmezhetetlen.

földi munkavállalás tekintetében éles határvonal húzódik a középfokú végzettséggel nem rendelkező két réteg, illetve a szakmunkások és az érettségizettek között. Az előbbiek között felülreprezentáltak a külföldön dolgozók, jellemzően valamilyen középfokú végzettséghez kötött munkakör betöltésében, az utóbbiak esetében erről viszont egyáltalán nem beszélhetünk.

Értelmezésre vár az a tapasztalat, miszerint az érettségizettek között a szakmával nem rendelkezők a sikereesebbek.²⁴

Az esélyt kínáló szakterületek közül az információ–kommunikáció és a pénzügy–ingatlanforgalmazás emelhető ki mindegyik végzettségi kategóriában, mint amelyek viszonylag jó előrelelési lehetőségeket kínálnak. A két alacsony végzettségi kategóriában (aluiszkolázottak, lemorzsolódók) ilyen a kereskedelem–vendéglátás is. Itt-ott szintén megjelenik az oktatás és az egészségügy. Hangsúlyoznunk kell ugyanakkor, hogy a besorolás a *munkahelyek* szakterülete szerint történt, vagyis a kérdezettek munkaköre nem kell, hogy ezekhez a területekhez kapcsolódjon. Az esetek jelentős részében minden bizonnyal valamilyen kiegészítő tevékenység kínálja a karrierépítés lehetőségét. Erre utal, hogy ez olyan területeken is megfigyelhető (szakmai tudományos tevékenység, egészségügy, szociális ellátás, oktatás), ahol a szakmai munkakörök betöltésének szigorú végzettségi feltételei vannak, amellet, hogy az állam mint munkaadó szerepe is domináns. Az információ–kommunikáció ezzel ellentétben erősen piacósított terület, amely betanított dolgozókat is foglalkoztat, tehát nem kizárt, hogy ezen a téren szakmai területen is lehetséges a karrierépítés. Ez egyelőre csak hipotézis, verifikálása más megközelítést igényelne.

Ugyanígy meg lehet nézni azokat a tényezőket és szakterületeket is, amelyek a végzettséghez képest kevésbé kvalifikált munkakörök ellátásával hozhatók összefüggésbe. A szakmunkások esetében ez inkább a nőkre jellemző, bár nem jelentős az eltérés a két nem között. Az érettségizetteknél a nemnek nincs befolyásoló szerepe. A diplomások közül a középfokú végzettséget igénylő munkákkal inkább a nők elégednek meg, a férfiak viszont erősen felülreprezentáltak a végzettséghez egyáltalán nem kötött munkakörök betöltésében. Ez talán a két nem eltérő társadalmi szerepével hozható összefüggésbe: a nők a gyerekeknevelésnek rendelik alá a munkavállalást, de törekednek a stabil munkahelyekre, a férfiak – mint „családfenntartók” – viszont a nagyobb kereset elérése érdekében akár teljesen feladják a szakmájukat, és bármit felvállalnak a magasabb jövedelem érdekében.

Az életkornak nincs komolyabb befolyásoló szerepe, a lakóhelynek viszont sokkal inkább: leginkább a vidéken, azon belül is inkább a községekben élőkre jellemző, hogy túlképzettként dolgoznak. Az érettségizettek és a diplomások esetében a jól jövedelmező külföldi munka is megnöveli ennek valószínűségét.

A szakmunkások a mezőgazdaságban, az ipari területeken, valamint az adminisztráció–közigazgatás területén működő, kvalifikálatlan munkakörökben valamelyest felülreprezentáltak, de egyikben sem kiemelkedően. Az érettségizettek és a diplomások az ipari szakterületeken, a kereskedelem–vendéglátásban és – kisebb mértékben – a mezőgazdaság területén találunk végzettségükhöz képest igénytelenebb munkát. Bár a részletek nem rajzolódnak ki az adatokból, de az látható, hogy főként a magánszféra kínál számukra vonzó munkalehetőséget, szemben a közszférával, amely egyrészt sok esetben végzettséghez kötött, másrészt egyes szakterületeken alacsony béreket kínál.

Összegzés

Összegzésként azt tudjuk mondani, hogy a hazai iskolai végzettségi struktúra összességében aligha tekinthető pazarlónak. A felsőoktatást tekintve semmiképpen, a középfokú képzés tekinté-

²⁴ Arra vonatkozóan nincs adat, hogy ez a gimnázium előnyét jelzi-e, tekintve, hogy a szakmai középiskolákból sokáig szakmai végzettség nélkül is ki lehetett lépni.

ben pedig értelmezhetetlen a felvetés. Pazarlásról inkább a munkaerőpiac oldaláról beszélhetünk, amely kevésbé használja ki a megszerzett iskolai végzettségek előnyeit. Az egyik ilyen jelenség – bár a felnőtt lakosságnak csak nagyon kis szeletét érinti – a diplomások foglalkoztatása végzettséget nem igénylő munkakörben. Munkavállalási döntéseik mögött rengeteg ok húzódhat meg, akár az oktatási rendszerből, akár a foglalkoztatási viszonyokból fakadó, de arra utal, hogy a megszerzett felsőfokú végzettség felhasználásáról érdemes lemondani valamilyen előny kedvéért. Ismerve a közszféra néhány területének finanszírozottságát, feltételezhető, hogy ez szerepet játszik az ilyen jellegű pályaelhagyásban is.

A túlképzettként dolgozó érettségizettek száma az előző rétegnél jelentősebb, bár az ő esetükben ez kevesebb, a munkaerőpiacon nem érvényesülő tanulással párosul. Velük kapcsolatban inkább azt látjuk problémásnak, hogy inkább a szakmával rendelkezők vállalnak képzettséget nem igénylő munkát, és ők a karrierépítők közé is kisebb arányban kerülnek, mint a szakmával nem rendelkező érettségizettek. Kevésbé valószínű – bár teljesen nem lehet kizárni –, hogy ez a szakmai középiskolát végzettek munkaerőpiaci diszpreferálására vezethető vissza (például mert rosszabb tanulási kompetenciákkal rendelkeznek); valószínűbb a munkaerőpiac kereslete és az oktatás szakmai végzettségi kínálata közötti strukturális eltérés és/vagy a tévesnek bizonyuló szakmaválasztás. Ez utóbbi pedig összefüggésben lehet a sok más európai országhoz képest korainak számító középiskola-választással, ami a tanulók jelentős részénél egyben szakválasztást is jelent. A középfokú szakmai képzésben az előző évtizedben bevezetett változtatások ezt a helyzetet annyiban még erősítették is, hogy a szakképző képzési programokon belül korábbra tették a tényleges szakmai oktatást, megnehezítve ezzel a tanulmányok közbeni szakirány-módosítást, ami – téves szakválasztás esetén – könnyen vezethet pályaelhagyáshoz.

Összességében úgy látjuk, hogy az oktatási rendszerben a középfokú szakképzést az évtizedek óta hangoztatott, de a gyakorlatban kevésbé megjelenő, rugalmasabb rendszerre való átállással lehetne közelíteni a munkaerőpiaci igényekhez, csökkentve valamelyest a munkavállalók kvalifikálatlan munkaerőt igénylő munkakörökben való foglalkoztatását. Ezt megszüntetni viszont nem lehet, miután e munkakörök aránya nagyon magas. Kérdés, hogy ebben mekkora szerepe van azoknak a szakterületeknek, ahol a képzetlen munkaerő foglalkoztatása társadalmi igény, és nem is helyettesíthető megfelelő technológiával (pl. logisztikai tevékenység), és mennyiben vezethető vissza a munkaerő-pazarló iparosításra, illetve mint ilyen – természetesen megfelelő szakemberkínálat mellett – helyettesíthető lehet-e korszerűbb termelő–szolgáltató tevékenységgel.

A felsőfokú szakembereket érintő kereslet/kínálat esetén az egyensúlyt a közmegegyezésen alapuló, stabil bérstruktúra jelentheti, amely kiszámíthatóvá teszi a tanulást, és csökkentheti a pályaelhagyást.

MELLÉKLET

Az iskolai végzettség szintje és a FEOR szerinti munkakörök alapján képzett csoportok

Végzettségi csoportok megnevezése	Iskolai végzettség	Az utolsó munkakör FEOR-főcsoportok szerinti besorolása		
		Túlképzettek (↓)	A képzettség szintje és a munkaköri elvárás adekvát (≈)	Karrierépítők (↑)
Aluliskolázottak	Legfeljebb általános iskolai végzettség megkezdett középfokú tanulmányok nélkül	–	8, 9, 0/3	1–2, 0/1 3–7, 0/2
Lemorzsolódók	Megkezdett középfokú iskola bármilyen középfokú végzettség nélkül	–	8, 9, 0/3	1–2, 0/1 3–7, 0/2
Szaktanácsadók	Szaktanácsadás végzettség érettségi nélkül	8, 9, 0/3	4–7, 0/2	1–3, 0/1
Érettségizettek	Érettségi középfokú szakmával vagy szakma nélkül	8, 9, 0/3	3–7, 0/2	1, 2, 0/1
Diplomások	Főiskolai, egyetemi szint (vagy felsőfokú szakképzésben szerzett oklevél – 2022)	4–7, 0/2 8–9, 0/3	1–3, 0/1	–

FEOR-főcsoportok kódja:

- 1: gazdasági, igazgatási, érdekképviselői vezető, törvényhozók
- 2: felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások
- 3: egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások
- 4: irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások
- 5: kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások
- 6: mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások
- 7: ipari és építőipari foglalkozások
- 8: gépkezelők, összeszerelők, járművezetők
- 9: szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások
- 0 fegyveres szervek
- /1 felsőfokú képesítést igénylő foglalkozásai
- /2 középfokú képesítést igénylő foglalkozásai
- /3 középfokú képesítést nem igénylő foglalkozásai

IRODALOM

2001. évi népszámlálás 10%-os adatbázisa. KSH kutatószoba.
2022. évi népszámlálás 10%-os adatbázisa. KSH kutatószoba.
- BIRÓ Z. S. H. (2013) Kerekasztal-beszélgetés a népszámlálásról. Résztvevők: Harcsa István és Kovács Marcell statisztikusok, Jóri András adatvédelemmel foglalkozó jogász-ügyvéd és Tardos Róbert szociológus. *Educatio*, Vol. 22. No. 4. pp. 555–566.
- BOJER A. & KOVÁCS M. (2025) A népszámlálások iskolázottságot érintő kérdéseinek módszertani háttere, 1990–2022. *Educatio*, Vol. 34. No. 2. <https://doi.org/10.1556/2063.2025.00009>
- GRÖRGYI Z. (2022a) A negyedik ipari forradalom és a hazai szakképzés. *Educatio*, Vol. 31. No. 1. pp. 56–69. <https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.1.5>

- GYÖRGYI Z. (2022b) Értéktéremtés a közfoglalkoztatásban. In: KUN A. I. & CSÓK C. (szerk.) *Mesteri erőforrások. Tanulmányok Polónyi István tiszteletére*. Oktatókutatók könyvtára 16. Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD), Debrecen. pp. 173–186. [Letöltve: 2025. 02. 20.]
- Módszertani útmutató a FEOR-08 foglalkozásainak besorolásához. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. https://www.ksh.hu/docs/szolgaltatasok/hun/feor08/pdf/feor08_modszertan.pdf [Letöltve: 2025. 01. 15.]
- Osztályozások. Gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere (TEÁOR'08). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. https://www.ksh.hu/teaor_menu [Letöltve: 2025. 01. 20.]
- Skills, qualifications (2015) *Skills, qualifications and jobs in the EU: The making of a perfect match? Evidence from Cedefop's European skills and jobs survey, 2015*. Cedefop Reference Series 103. Publications Office of the European Union, Luxembourg. https://www.cedefop.europa.eu/files/3072_en.pdf [Letöltve: 2025. 02. 20.]
- Stadat-táblák. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0028.html [Letöltve: 2025. 02. 22.]
- Tájékoztató adatbázis. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/the-meSelector.jsp?lang=hu> [Letöltve: 2025. 02. 22.]
- Tudnivalók a 2022. évi népszámlálásról. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/nepszamlalas-2022> [Letöltve: 2025. 04. 22.]
- VARGA J. (2025) Fiatalok iskolai végzettségének változása Magyarországon és az Európai Unióban. In: *Társadalmi riport*. A szerkesztésért felelős: KOLOSÍ T. és TÓTH I. Gy. https://tarki.hu/tarsadalmi-riport;https://topap.hu/cms/uploads/045_067_TRIP_2024_Toth_Csatho_c36ed08133.pdf [Letöltve: 2025. 02. 22.]